

Педагогічна освіта

УДК 378.091.12:159

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17253763>

Інтеграція зарубіжного досвіду професійної підготовки психологів до роботи з дітьми в екстремальних умовах

Карпенко Ангеліна Андріївна,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова,

м. Миколаїв, Україна,

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

Прийнято: 15.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

***Анотація:** Стаття присвячена аналізу та інтеграції зарубіжного досвіду професійної підготовки психологів до роботи з дітьми в екстремальних умовах. Актуальність інтеграції зарубіжного досвіду в професійну підготовку психологів для роботи в екстремальних умовах, що зумовлена глобальними тенденціями та нагальними потребами України, історично реалізовувалась трьома принципово різними шляхами: інтеграцією, імплементацією та інвазією.*

***Мета роботи** – вивчити та проаналізувати досвід світової педагогічної практики професійної підготовки психологів до роботи з дітьми в екстремальних умовах для визначення ефективних умов підготовки фахівців та їх інтеграції в систему вищої освіти України.*

*Для досягнення мети дослідження було використано комплекс **методів**, що включає теоретичний аналіз, синтез, порівняння, а також систематизацію і*

узагальнення даних, отриманих з наукових публікацій, освітніх програм та практичного досвіду провідних світових центрів. Особлива увага приділяється порівняльному аналізу підходів, що використовуються в Ізраїлі, США та країнах Європейського Союзу, які мають значний досвід роботи з наслідками травматичних подій.

Результати дослідження свідчать, що існуючі в Україні підходи до підготовки психологів часто є фрагментарними та не завжди враховують специфіку роботи з дитячою травмою. Виділено три принципово відмінні способи запозичення зарубіжного досвіду: інтеграція, імплементація та інвазія. Обґрунтовано, що лише інтеграція, яка передбачає не просто перенесення, а адаптацію та синтез зарубіжних моделей із унікальним українським контекстом, є найефективнішим шляхом.

Дослідження дозволило зробити **висновки**, які полягають в тому, що майбутнє психологічної освіти в Україні пов'язане не з простою реплікацією зарубіжного досвіду, а з розробкою самобутньої інтегрованої моделі професійної підготовки. Така модель має відповідати глобальним вимогам та стандартам, одночасно інкорпоруючи унікальний український соціокультурний контекст. Саме такий підхід забезпечить формування висококваліфікованих фахівців, які будуть не лише конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці, а й максимально ефективними для українського суспільства в умовах кризових і трансформаційних змін.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна освіта, професійна діяльність, майбутній психолог, екстремальні умови.

The Integration of International Experience in the Professional Training of Psychologists to Work with Children in Extreme

Anhelina Karpenko

student of the third (educational and scientific) level of higher education of
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

***Abstract:** The article is devoted to the analysis and integration of international experience in professional training of psychologists to work with children in extreme conditions. The relevance of the integration of international experience into the professional training of psychologists to work in extreme conditions, which is due to global trends and urgent needs of Ukraine, has historically been implemented in three fundamentally different ways: integration, implementation and invasion.*

***Objective.** The purpose of the work is to theoretically study and analyze the experience of world pedagogical practice in professional training of psychologists to work with children in extreme conditions in order to determine effective conditions for training specialists and their integration into the higher education system of Ukraine.*

*To achieve the goal of the study, a set of **methods** was used, including theoretical analysis, synthesis, comparison, as well as systematization and generalization of data obtained from scientific publications, educational programs and practical experience of leading world centers. Special attention is paid to the comparative analysis of approaches used in Israel, the USA and the countries of the European Union, which have significant experience in working with the consequences of traumatic events.*

***The results** of the study indicate that the existing approaches to training psychologists in Ukraine are often fragmentary and do not always take into account the specifics of working with childhood trauma. Three fundamentally different ways of borrowing foreign experience are highlighted: integration, implementation, and*

invasion. It is substantiated that only integration, which involves not just transferring, but adapting and synthesizing foreign models with a unique Ukrainian context, is the most effective way.

*The study allowed us to make **conclusions** that the future of psychological education in Ukraine is not associated with the simple replication of international experience, but with the development of an original integrated model of professional training. Such a model must meet global requirements and standards, while simultaneously incorporating the unique Ukrainian socio-cultural context. It is this approach that will ensure the formation of highly qualified specialists who will not only be competitive in the international labor market, but also be maximally effective for Ukrainian society in conditions of crisis and transformational changes.*

***Key words:** professional training, professional education, future psychologist, professional activity, extreme conditions.*

Постановка проблеми. Проблема інтеграції зарубіжного досвіду з професійної підготовки психологів до роботи в екстремальних умовах та її актуальність визначається одночасно глобальними тенденціями освітньої стандартизації, практичними потребами українського суспільства під час воєнного стану та стратегічним завданням щодо збереження психічного здоров'я населення. Аналіз становлення і розвитку системи підготовки психологів в Україні дозволяє стверджувати, що її змістовне наповнення завжди було пов'язано із соціально-культурними, економічними та політичними процесами не лише всередині країни, а й назовні. При цьому у різні історичні періоди фіксувались три принципово відмінні способи запозичення зарубіжного досвіду: інтеграція, імплементація та інвазія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка в межах спеціальності «Психологія» здійснюється на основі Державного стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю (053 — Психологія), який окреслює основні компетентності, що мають бути сформовані у здобувача. Серед них: здатність до

психологічної діагностики, консультування, кризового втручання, застосування етичних принципів, ведення документації, взаємодії з представниками суміжних галузей. Особлива увага приділяється вмінню працювати з дітьми, що потребує не лише спеціальної підготовки, а й глибокого розуміння психосоціального контексту розвитку дитини [1].

Т. Мельничук та І. Зубіашвілі наголошують, що професійна підготовка майбутніх психологів є складним і тривалим періодом професійного становлення, який вимагає якісного перетворення внутрішнього світу особистості для досягнення творчої самореалізації, яке забезпечується під час професійної підготовки в закладах вищої освіти. В умовах кардинальних суспільних зрушень та розширення сфер діяльності психологів (зокрема, допомога внутрішньо переміщеним особам та учасникам бойових дій), традиційні методики стають недостатніми, що вимагає від фахівця гнучкої адаптації та наявності особистісного потенціалу для оперативного вирішення кризових завдань. Тому професійну підготовку доцільно здійснювати у двох напрямках — організація навчально-професійної діяльності та формування особистості психолога — при цьому рефлексія визначається як ключовий регулятор, що забезпечує ефективне використання власних ресурсів фахівцем [2].

А. Кіріллова в своїй статті зазначає, що метою професійної підготовки психологів можна назвати формування необхідних професійних якостей майбутніх психологів, оволодіння систематизованими знаннями, уміннями та навичками необхідними для професійної діяльності. Крім того, до цього переліку доцільно додати формування готовності до здійснення професійної діяльності, а також опановування різними формами професійного самовдосконалення [3].

За словами Р. Сірко та О. Баклицької професійну підготовку майбутніх фахівців у галузі практичної психології доцільно здійснювати у двох напрямках: 1) організація навчально-професійної діяльності (ефективне засвоєння психологічних дисциплін, вироблення навичок самостійної навчальної роботи,

успішне проходження практики за всіма видами професійної діяльності психолога); 2) формування особистості психолога, визначення його професійної позиції [4].

А. Литвин та Л. Руденко в своїй науковій статті підкреслюють, що специфіка підготовки практичних психологів до діяльності в надзвичайних ситуаціях вимагає обов'язкового врахування соціально-політичних реалій та вимог суспільства. В цьому контексті, ядром всієї психолого-педагогічної підготовки має бути феномен «професійної свідомості», який інтегрує особистісний і професійний виміри діяльності [5].

У ході дослідження педагогічної проблеми професійної підготовки майбутніх психологів С. Замахіна стверджує, що професійна підготовка майбутніх психологів повинна здійснюватись у новій особистісно орієнтованій парадигмі, передбачати актуалізацію професійно важливих особистісних якостей, орієнтуватись на формування професійної компетентності психолога, а також створення системи професійних навичок, які дозволяють досягати професійного успіху, самореалізації, набуття професійної культури піклування, професійної інтуїції, рефлексії [6].

О. Діденко, С. Яланська, Т. Гулько, Л. Рибалко підкреслюють, що в умовах воєнного часу необхідність формування у населення України базових навичок первинної психологічної допомоги та самопомоги вимагає від освітніх закладів організації практико-орієнтованих сертифікатних програм [7; 8].

За словами Н. Науменко, професійна підготовка майбутніх психологів в умовах сучасних суспільних і кризових викликів має бути реалізована на засадах випереджаючого розвитку, що враховує майбутні вимоги та забезпечує можливість для безперервного вдосконалення навичок після завершення навчання. Необхідно впроваджувати особистісно-орієнтовані підходи з акцентом на академічній свободі, розвивати інтегровану систему, що поєднує навчання, практику та дослідження, а також актуалізувати зміст навчальних програм за рахунок сучасних психологічних практик і міжнародного досвіду [9].

У дисертаційному дослідженні В. Панка зазначено, що «інтеграція передбачає гармонійне поєднання напрацьованих у міжнародному просторі моделей із національними традиціями, контекстами та освітніми реаліями» [10]. У монографії Н. Ничкало вказано, що «імплементация передбачає механічне «перекладання» окремих зарубіжних освітніх стандартів у національне поле без їхньої суттєвої адаптації» [12].

У 2004 році Британська психологічна спільнота (British Psychological Society) запровадила систему акредитації, яка встановила єдині національні стандарти контролю якості для програм професійної підготовки психологів у Великій Британії [15].

У Великій Британії підготовка психологів до роботи з дитячою травмою є частиною загальної системи психологічної допомоги, що фінансується Національною службою охорони здоров'я та реалізується через спеціалізовані програми, як-от магістерська програма «Психологія та травма» Університетського коледжу Лондона [18].

Фундаментальним інструментом міжнародної стандартизації освіти є Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED), розроблена ЮНЕСКО, яка, починаючи з 1970-х років та оновлена у 2011 році, забезпечує уніфіковану систему для зіставлення освітніх рівнів і спеціалізацій між різними країнами [20].

Започаткований у 2005 році Європейською федерацією асоціацій психологів, сертифікат EuroPsy є наднаціональним стандартом, що уніфікує вимоги до підготовки та компетенцій, сприяючи професійній мобільності та взаємному визнанню психологів у європейському просторі [22].

У США головну роль у підготовці психологів до роботи в кризових ситуаціях відіграє Американська психологічна асоціація (APA), яка, встановлюючи стандарти для навчальних закладів, має спеціалізований відділ «Психологія травм», що розробляє методики та проводить навчання для фахівців [23].

Розвиток ізраїльської психологічної освіти розпочався зі створення у 1970-х роках Асоціації психологів здоров'я, що сприяло прийняттю у 1977 році Закону «Про психологів» для ліцензування фахівців та подальшому заснуванню у 1988 році спеціального відділу для інтеграції психології в охорону здоров'я та безперервної професійної освіти [24].

Починаючи з другої половини 1990-х років, уряд, неурядові організації, університети та професійні асоціації Хорватії розгорнули програми з підготовки психологів до роботи з травмою, зокрема в Загребському університеті були запроваджені курси «Психологія травми» та «Судова психологія» для вивчення впливу стресових подій та роботи з дітьми в надзвичайних ситуаціях [26].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значні зусилля в Україні щодо розвитку системи підготовки психологів, особливо в умовах воєнного стану, існує кілька невирішених аспектів, що потребують нагального дослідження та практичного впровадження. Хоча вітчизняні освітні програми й адаптуються до сучасних викликів, їхнє наповнення часто є неповним. Серед проблем можна зазначити брак системного підходу до інтеграції, недостатня увага до специфіки роботи із дітьми в екстремальних умовах, а також відсутність механізмів безперервного професійного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

- Проаналізувати зарубіжний досвід професійної підготовки психологів до роботи з дітьми в екстремальних умовах.
- Обґрунтувати переваги інтеграції зарубіжних моделей над їх простою імплементацією чи інвазією для української освітньої системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дисертаційному дослідженні В. Панка зазначено, що «інтеграція передбачає гармонійне поєднання напрацьованих у міжнародному просторі моделей із національними традиціями, контекстами та освітніми реаліями» [10]. У випадку психологічної освіти інтеграція означає «творчий синтез застосування методологічних та

практичних досягнень європейської і світової науки (наприклад, розбудова системи психологічних тренінгів, практико-орієнтованих курсів, сучасних методів інтервенції) та врахування специфіки українського суспільного запиту, культурної чутливості та соціально-політичних викликів (зокрема, зростання потреби у психологічній допомозі в умовах війни)» [11].

У монографії Н. Ничкало вказано, що «імплементация передбачає механічне «перекладання» окремих зарубіжних освітніх стандартів у національне поле без їхньої суттєвої адаптації» [12]. Як бачимо, тут скоріше йдеться про формальне виконання міжнародних рекомендацій, ніж про їх осмислене впровадження в систему освіти. У сфері психологічної освіти це може проявлятися у створенні навчальних програм, які містять сучасні дисципліни й навіть нові методики, проте формуються вони без достатнього урахування українських реалій, що призводить до дисбалансу між теоретичними знаннями та реальними потребами.

На наш погляд інвазія зарубіжного досвіду, тобто формальне перенесення зарубіжних теорій і практик у вітчизняний освітній простір є шкідливим процесом. Інвазія фактично нівелює власні наукові й педагогічні традиції, підмінюючи їх готовими «імпортованими» моделями. У сфері психологічної освіти це може бути орієнтація на закордонні методики, які не враховують специфіку українського соціокультурного та воєнного контексту.

Аналіз літературних джерел надав підстави стверджувати що, від початку другої половини 1980-х років в Європі поширюється тенденція до стандартизації та уніфікації змісту освіти, що було обумовлено глобальними процесами у світовій економіці та необхідністю формування у фахівців універсальних компетентностей, здатних забезпечити їм мобільність і конкурентоспроможність.

З огляду на тему статті заслуговує на увагу приклад реформування системи професійної освіти у Великій Британії, що розпочалось ще у 1964 році з прийняттям Закону «Про виробниче навчання» (Industrial Training Act), який

затверджував галузеві ради з професійної освіти. У 1986 році було встановлено національні професійні кваліфікації (NVQ), які визначали ступеневу структуру широкої спеціалізованої освіти. Вагомим кроком у реформуванні освітньої системи став прийнятий у 1988 році Закон «Education Reform Act», який започаткував Національний навчальний план і підвищив роль батьків у виборі освітніх траєкторій для дітей [13]

У процесі дослідження встановлено, що система прийнятих кваліфікацій NVQ, GNVQ та Academic qualifications була унікальною національною особливістю системи освіти в Англії. Професійні кваліфікації (NVQ) були орієнтовані на практичні навички та робочі стандарти, академічні визначали зміст та обсяг теоретичної і загальної освітньої підготовки, що слугував основою для подальшого навчання у ВНЗ, загальні національні професійні кваліфікації (GNVQ) містили три рівні (Foundation, Intermediate, Advanced) і були орієнтовані на молодь 16-19 років, яка хотіла продовжити навчання, але у більш практико-орієнтованій формі. Тобто урізноманітнилися способи здобуття вищої освіти разом з уніфікацією вимог до отримання певної професії.

У 2020 році в Англії було оновлено перелік кваліфікацій, які наразі містять 7 рівнів і надають можливість обрати одну з трьох освітньо-професійних траєкторій після отримання сертифікату про середню освіту (GCSE): технічно-орієнтовані програми (T levels); прикладні, професійно-орієнтовані курси (BTEC); Apprenticeships – навчання через практику [14]. Тобто, щоб стати психологом, після закінчення школи треба пройти кілька освітніх рівнів у ліцензованих закладах освіти, вивчаючи стандартизований набір предметів за відповідними програмами.

Систему, яка встановлювала національні стандарти акредитації програм професійної підготовки психологів у Великій Британії, було запроваджено у 2004 році Британською психологічною спільнотою (British Psychological Society). Стандарти визначали механізми контролю якості підготовки психологів в Англії, Шотландії та Північній Ірландії і встановлювали єдині національні

стандарти для освітніх програм з психології [15]. Було визначено чіткі критерії, яким для отримання акредитації мали відповідати університетські програми щодо:

- 1) змісту, включно з обов'язковими модулями з базових розділів психології;
- 2) якості викладання і кваліфікації викладачів;
- 3) доступу студентів до необхідних ресурсів (бібліотеки, лабораторії, спеціалізоване обладнання);
- 4) системи оцінювання навчальних досягнень, що гарантує об'єктивність та прозорість освітнього процесу [16].

Система акредитації передбачає два рівні програм підготовки:

- початковий, що засвідчує опанування студентами наукових основ психології та відкриває можливість подальшої професійної спеціалізації;
- повна акредитація, що надається програмам, які готують фахівців до роботи у певних сферах (клінічна, освітня психологія тощо) [17].

Запровадження названої системи акредитації програм підготовки психологів мало багатовимірний вплив: захист суспільства, оскільки гарантувала належний рівень підготовки фахівців, які працюють із клієнтами; професійне визнання, що спрощує для випускників шлях до набуття статусу дипломованого психолога; уніфікація та стандартизація освітніх програм, яка забезпечує єдиний рівень знань випускників незалежно від університету.

Встановлено що, у Великій Британії підготовка психологів для роботи з дітьми в екстремальних ситуаціях є частиною загальної системи психологічної допомоги дітям та підліткам, що фінансується Національною службою охорони здоров'я. Основними засобами підготовки виступає травма-інформована практика та системна робота у межах спеціалізованих клінічних програм. Наприклад, магістерська програма «Психологія та травма (діти та підлітки)» Університетського коледжу Лондона, яка розроблена спільно з Центром Анни Фройд, є доступною для дистанційного опанування і містить такі важливі теми,

як: вплив травми на розвиток мозку та поведінку, вивчення ПТСР, розладів особистості та поведінкових труднощів, пов'язаних з травмою, методи профілактики і втручання [18]. Магістерська програма «Психічне здоров'я та добробут дітей та підлітків» університету Едж Хілл має за мету підготовку фахівців до ефективної роботи в системі психічного здоров'я дітей та підлітків і містить такі питання: детальне вивчення чинників, що впливають на реакцію дитини на травму та процес відновлення, короткострокові та довгострокові наслідки для фізичного і психічного здоров'я, критична оцінка доказових даних щодо оцінки та інтервенцій при травмі, враховуючи роль сім'ї та інших систем, з якими дитина взаємодіє [19].

Фундаментальним інструментом міжнародної стандартизації систем освіти стала Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED), розроблена ЮНЕСКО у 1970-х роках і оновлена у 1997 році. Нова її модель «ISCED 2011», що містить універсальну систему статистичного зіставлення освітніх рівнів і спеціалізацій у різних країнах, була затверджена Генеральною конференцією ЮНЕСКО. Саме ISCED дозволяє здійснювати міждержавні порівняння, упорядковувати освітні програми за рівнями (зокрема для вищої освіти) та забезпечує єдність підходів у сфері оцінювання освітніх результатів [20].

Ці події сприяли формуванню Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) – міждержавної структури співробітництва, яку офіційно було засновано у 2010 році на Конференції міністрів країн-учасниць Болонського процесу. Її основними функціями визначено: запровадження системи зрозумілих і порівняних ступенів (трициклова система бакалавра, магістра та доктора філософії); забезпечення прозорості щодо змісту навчання за допомогою кредитів Європейської системи трансферу; визнання кваліфікацій (ступенів і періодів навчання); створення загальноєвропейського розуміння забезпечення якості; запровадження Рамки кваліфікацій вищої освіти [21].

У процесі дослідження встановлено, що спеціалізовані професійні стандарти у сфері психологічної освіти почали формуватися у 1990-2000-х роках.

Важливим кроком у цьому напрямі стало запровадження у 2005 році уніфікованої системи сертифікації психологів, запропонованою Європейською федерацією асоціацій психологів, яка об'єднує національні організації психологів в Європі. Уперше було чітко визначено єдині вимоги до змісту підготовки, практичних компетентностей та етичних норм психологів, які планували здійснювати професійну діяльність в європейському просторі. Європейський сертифікат з психології (EuroPsy) надає психологам, які відповідають вимогам до рівня освіти та професійної підготовки, можливість отримати офіційне визнання своїх компетенцій у психологічній практиці на європейському рівні та бути внесеними до Європейського реєстру [22]. Отже, EuroPsy – це наднаціональний європейський стандарт, який полегшує мобільність і взаємне визнання професії психолога.

На початку XXI століття процес стандартизації професійної підготовки психологів трансформувалася у вузькогалузеві моделі регламентації. У галузі психології така стандартизація мала подвійне призначення: з одного боку, вона мала сприяти розробці універсальних підходів до підготовки фахівців, які можуть працювати у найрізноманітніших ситуаціях і галузях; з іншого - висувала вимоги щодо необхідності створення спеціалізованих напрямів підготовки, зокрема для роботи з особами, які пережили кризові чи травматичні події. Це особливо актуалізувалося в державах, де суспільство зазнавало впливу воєнних конфліктів, терористичних загроз або природних катастроф (США, Ізраїль, Хорватія та інші).

Так, у США вже до 2002 року було створено спеціалізовані програми підготовки психологів до роботи у кризових ситуаціях, проте інформація про них відсутня у загальному доступі. Слід зауважити, що найважливіше місце у підготовці психологів у США відіграє Американська психологічна асоціація (АРА), яка встановлює стандарти акредитації, етичні принципи та професійні настанови [23].

Американська психологічна асоціація проводить також акредитацію навчальних закладів, публікує спеціалізовані рекомендації (наприклад щодо травма-інформованого підходу) для роботи в конкретних галузях і екстремальних ситуаціях. Програми, акредитовані цією асоціацією, готують випускників до успішного та етичного надання психологічних послуг.

У розвитку ізраїльської психологічної освіти та практики також важливим етапом стало створення у 1970-х р. професійного об'єднання за фахом – Асоціації психологів здоров'я. У 1977 році за підтримки цієї асоціації був прийнятий Закон «Про психологів», який дуже чітко визначав, хто може мати звання психолога. На Міністерство охорони здоров'я Ізраїля було покладено обов'язок стежити за дотриманням законодавства та видавати ліцензії лише тим, хто дотримувався вимог закону. Наступним кроком було створення у 1988 р. спеціального відділу психології здоров'я, до якого увійшли фахівці різних спеціалізацій – від практичних психологів до університетських дослідників, ключовими завданнями якого було визначено:

- 1) інтеграція психологічних знань у систему охорони здоров'я;
- 2) розвиток клінічних досліджень у галузі психології;
- 3) створення системи безперервної професійної освіти для психологів-практиків [24].

У 1990 році офіційно було визнано психологію здоров'я окремою спеціалізацією, що дозволило Міністерству охорони здоров'я Ізраїля розробити стандарти для навчання, практики та ліцензування психологів здоров'я.

Особливістю ізраїльської моделі підготовки фахівців є виокремлення педагогічних психологів, які також підлягають ліцензуванню Міністерством охорони здоров'я і мають задля цього пройти розширене стажування та скласти кваліфікаційний іспит. В Ізраїлі педагогічні психологи активно залучаються до системи громадських служб психічного здоров'я, що підвищує ефективність допомоги дітям і підліткам у кризових ситуаціях, зокрема під час війни чи

природних катастроф [25]. Такий досвід вважаємо особливо цінним з огляду на предмет нашого дослідження.

Починаючи з другої половини 1990-х років (після завершення війни за незалежність) уряд та неурядові організації Хорватії розгорнули широку мережу програм психосоціальної допомоги, а університети та професійні асоціації розробили освітні програми та тренінги, метою яких була підготовка фахівців до роботи з травмою. Наприклад, в університеті Загреба було запроваджено такі курси:

- «Психологія травми», де майбутні психологи вивчали вплив стресових і травматичних подій, короткострокові та довгострокові наслідки, а також принципи надання підтримки;

- «Судова психологія», де студенти розглядали психологічні аспекти роботи з дітьми, які опинились у надзвичайних ситуаціях [26].

Ці програми теж є актуальними для формування оновленого змісту підготовки психологів до роботи в екстремальних умовах в Україні.

Вивчення зарубіжних практик підготовки психологів періоду 2002-2014 рр. засвідчує, що у більшості країн світу акцент робиться на збалансованому поєднанні фундаментальної теоретичної підготовки з практичною, яка відбувається у різних формах. Однією з таких форм є інтернатура.

У міжнародній практиці інтернатура розглядається не як допоміжний чи факультативний етап, а як найважливіша частина професійного становлення психолога. Наприклад, у США інтернатура є обов'язковим компонентом докторських програм з клінічної психології (PhD або PsyD). Американська психологічна асоціація (APA) встановлює вимоги щодо мінімальної кількості практичних годин та стандартів супервізії, без виконання яких випускник не може отримати ліцензію. У Канаді функціонує аналогічна система, яку регулює Канадська психологічна асоціація (CPSA). У Німеччині до реформування законодавства в 2020 році інтернатура тривала 2-3 роки і була складовою

частиною підготовки психотерапевтів. В останні роки обов'язкова супервізована практика інтегрована в магістерські програми.

Попри відмінності між країнами та спеціалізаціями, спільним є інститут супервізії. Саме це гарантує безпеку для клієнта та якість наданої допомоги. Якщо у клінічній сфері супервізія є юридично обов'язковою, у консультативній та шкільній часто регламентується професійними асоціаціями, в організаційній сфері використовується як метод професійної підтримки.

Підсумовуючи, констатуємо наступне. Регламентація професійної підготовки та професійної діяльності психологів у різних країнах світу має відмінні організаційні моделі, що відображають особливості їхніх правових систем та підходів до забезпечення якості надання послуг. Аналіз різних моделей підготовки (централізованих і децентралізованих) засвідчує, що інституціоналізація психологічної професії має універсальний вектор: ліцензування, контроль якості підготовки та захист громадян від непрофесійного втручання.

Держави, які мають тривалий досвід реагування на воєнні конфлікти чи природні катастрофи, уже виробили дієві стратегії підготовки психологів до роботи в екстремальних умовах, зокрема з дітьми. Вивчення цього процесу на національному, загальноєвропейському та міжнародному рівнях дозволило окреслити такі змістовні та організаційні прийоми, які виявилися ефективними:

- прийняття спеціалізованих законів, які стосуються підготовки психологів та надання ними послуг;
- забезпечення академічної мобільності студентів і викладачів;
- створення національних професійних організацій психологів, що об'єднують науковців і практиків;
- запровадження компетентісного підходу в систему вищої та середньої освіти;
- започаткування міжнародних освітніх програм щодо обміну студентами і викладачами ВНЗ, взаємодії і співпраці закладів у певних галузях;

- запровадження супервізованої інтернатури як окремого щабля практичної підготовки психологів;
- періодичне оновлення навчальних програм з професійної підготовки і впровадження нових спеціалізованих курсів з кризової психології, психотерапії травми тощо;
- стажування магістрів і спеціалістів психологів у центрах допомоги жертвам війни;
- інтеграція національної системи вищої освіти у загальноєвропейську.

Виключно важливим виявилось включення у програми підготовки психологів таких позицій, як: розвиток практичних умінь консультування та психотерапевтичної роботи; формування етичної компетентності (дотримання професійного кодексу); набуття досвіду міжкультурної комунікації, що особливо важливо для сучасного глобалізованого суспільства; опанування методів дослідження та розвиток критичного мислення.

Висновки. Таким чином, вивчення світової практики засвідчило, що вирішальною умовою ефективної підготовки фахівців, зокрема психологів для роботи з дітьми в екстремальних умовах, є комплексний підхід: баланс між фундаментальною академічною освітою та практичною підготовкою, чітка система етичних стандартів, обов'язковість професійної супервізії та післядипломного навчання. Інтеграція вказаного досвіду в українську систему підготовки психологів надасть можливість не лише підвищити якість вищої психологічної освіти, а й забезпечити підготовку фахівців, здатних надавати професійну допомогу в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Отже, майбутнє психологічної освіти в Україні полягає не у простому відтворенні зарубіжного досвіду, а у створенні оригінальної інтегрованої моделі професійної підготовки, що одночасно відповідатиме міжнародним вимогам і враховуватиме унікальний український контекст. Саме такий шлях дозволить формувати психологів-практиків, які будуть не лише конкурентоспроможними

на глобальному рівні, а й максимально корисними для українського суспільства у періоди криз та трансформацій.

Список використаних джерел (ДСТУ 8302:2015)

1. Карпенко А. Принципи професійної підготовки майбутніх психологів до роботи з дітьми в екстремальних умовах. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. Т. 6, № 14. С. 237–250. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6\(14\)](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6(14)).

2. Мельничук Т., Зубіашвілі І. Професійне становлення майбутніх кризових психологів в умовах сучасного закладу вищої освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2021. Т. 1, № 1. С. 189–193. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.15862>.

3. Кіріллова А. Професійна підготовка психологів в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти*. 2024. Т. 1, № 68. С. 165–168. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.1.32>.

4. Сірко Р., Баклицька О. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх психологів до екстремальної діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Т. 7, № 12. С. 592–602. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-592-602](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-592-602).

5. Литвин А., Руденко Л. Деякі аспекти підготовки майбутніх практичних психологів до діяльності в надзвичайних ситуаціях. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2023. Т. 2, № 11. С. 111–124. URL: https://seducation.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/НВС_Освіта_2_11_верстка-2023.pdf.

6. Замахіна С. Професійна підготовка майбутніх психологів як педагогічна проблема. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Т. 4, № 22. С. 894–902. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-894-902](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-894-902).

7. Діденко О., Яланська С. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І.*

Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Т. 35, № 4. С. 102–107.
URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/16>.

8. Гулько Т., Рибалко Л. Збірник наукових праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. *Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану в Україні*. 2023. Т. 2, № 10. С. 20–27. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290564](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290564).

9. Науменко Н. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних закладах вищої освіти України. *науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2024. № 5. С. 111–117. URL: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-1.17>.

10. Панок В. Теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 2011. 440 с.

11. Європейські підходи у клінічній психології: інтеграція практик та інновацій в умовах війни в Україні / І. Бурлакова та ін. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 3 (75). С. 201–210.
URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-201-210>.

12. Ничкало Н. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоман., 2014. 125 с.

13. Education Reform Act 1988. United Kingdom Parliament.
URL: <https://www.education-uk.org/documents/acts/1988-education-reform-act.html>.

14. UK Government. Introduction of T Levels.
URL: <https://www.gov.uk/government/publications/introduction-of-t-levels/introduction-of-t-levels>.

15. Bunn G. A Short History of The British Psychological Society. *The British Psychological Society*. 2023. URL: <https://cms.bps.org.uk/sites/default/files/2022-06/A%20Short%20History%20of%20The%20British%20Psychological%20Society.pdf>.

16. British Psychological Society. *Standards for the accreditation of undergraduate, conversion and integrated Masters programmes in psychology*. Leicester: BPS, 2019. 52 p.

17. British Psychological Society. *Accreditation through partnership handbook for undergraduate education providers: Guidance for universities providing programmes in psychology*. Leicester: BPS, 2019. 124 p.

18. Psychology and Trauma, MSc/PG Dip/PG Cert (Child and Adolescent) – Distance Learning. *Anna Freud: Mental Health And Wellbeing*. URL: <https://www.annafreud.org/training/postgraduate-study/ucl-postgraduate-programmes/psychology-and-trauma-msc-pg-dip-pg-cert-child-and-adolescent/>.

19. MSc Child & Adolescent Mental Health & Wellbeing. *Edge Hill University*. URL: <https://www.edgehill.ac.uk/course/child-and-adolescent-mental-health-and-wellbeing-msc/>.

20. International Standard Classification of Education (ISCED). *UNESCO Institute for Statistics*. URL: https://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced?utm_source=chatgpt.com.

21. History. *European Higher Education Area and Bologna Process*. URL: <https://ehea.info/pid34248/history.html>.

22. The European Standard and Certificate in Psychology set by EFPA. *European Federation of Psychologists' Associations*. URL: <https://www.efpa.eu/europsy>.

23. APA Guidelines for Working with Adults with Complex Trauma Histories. *American Psychological Association Division Of Trauma Psychology*. URL: <https://apatraumadivision.org/>.

24. EHPS National Delegate. *EHPS*. URL: <https://ehps.net/national-delegates/israel/>.

25. Psychology. Licensure. *Israel Government*. URL: <https://www.gov.il/en/pages/licensing-medical-psychology>.

26. Ajdukovic M., Ajdukovic D. Psychosocial assistance to the victims of war in Croatia. *Journal of Traumatic Stress*. 1998. No. 11 (1). P. 1–13.